

וְשׁוֹיץ מוֹסִיפָה לְהִבִּיט בְּעֵינֵי הַתַּכְלֵת שְׁלָה . . .

(סיפור)

מאת עבר הדני

מים מספר נשתיירו לנוח עד לוועידה בשווייץ. כשהוא שרוי בהלך־רוח משונה. קשה ומכביד מאוד: ארצות אירופה שראה... ציונים־ציונים של המלחמה האכזרית... בכה חרבות שלא נבנו עוד ובכה פנים שקפאו בתמהון האכזריות ובחוסם של סבל — קפאו עד לאיבוד קלסתר פני־אנוש... ומלחמת הדברים שלא שקטה... והדעות החלוקות ומתנגשות... מכולן נשקפת אך שאלת אדם ואימתו: מה טוב לו?.. היה הכל משונה. קשה ומכביד עד לאימה.

יתר על כן: סיפורי האמים ושיחות־צלמוות על המעשים שלא שלטה בהם שכחה ניסרו באוני נוח וליוו את צעדי. קריאת עצמות זו אל זו... שוועת גויות אשר לא הובאו אל קבר... שיחות רוחות ונשמות על פני מישורי ארץ של דמים, נוכח מר־שיחו שלישו בפסיליו על פרשת דרכיה... אכן, עבים וגשם רדפו את נוח בדרכו ממישור אל יער ומגבול אל כרך גדול — עד שהגיע לפינת־מרגוע זו בשווייץ וגוו דווי, ראשו כבד עליו ונפשו מתעטפת בצבת־שתיקה לא־י־מוצא.

לא עלוה עינו למראה עצי הדובדבנים אשר פירותיהם נשרו מרוב גשם, אף לא שעשע את הלב הירק הדשן. עגמה הנפש עוד יותר בזרות של המלון ונסתייגה מפניהם החדשות של מלצר ומלצרית, מלונאי ומלונאית. אם מלצר לבן־פנים חיך חיוך מסביר לא היתה עם נוח תשובה לחיוכו של זה. ואם המלונאי התישב בהרחבת־הדעת על כסא וגולל את מפת הארץ אשר לפיה אפשר לצאת לטיולים וסיורים בתר למעלה ובבקעה למטה, לאגמים ואל הררי השלג אשר בשווייץ, — הקשיב נוח אך לא חש לנוע.

הוא נשא עינו אל ההרים אשר לובן־שלג ומשא־ענן על ראשיהם — והשפילן. נוות קטנים נשקפו מהם. אורות ריצדו בערב, אך לא עוררו את הלב להגיע עדיהם... כי נראה לנוח שאין עוד סוד בהרים אף לא נופש בנוות לאחר כל אשר ראה: כן לא היו עוד שלווה בירק אף לא מרגוע באגם־המים, כי בכל אשר העין נחה היא מיתרה לחזור בה בלי תקווה — לא! אין נוחם וההרים תקועים במרומי־שמים, עננים מכסים עליהם והאגם רוגז... תלה נוח את ראשו בא־חמדה, הסכית לשיח המסובים סביב.

מהאורחים והאורחות שבמלון ישובו. אורח ועניבתו קשורה לו בקפידה ובסדר גנדרני של קייטן ותיק ואצלו אשתו אדומת-לחי. בכה זוג יושב שקוע בשיחה והאשה זהובת-שער ומשקפים לעיניה ובכה זוג שני והאשה שחרחרות אשר לחות עיד נחה על שפתיה ובעיניה — לחות של טל. שוטטה עיניו של נוח מכסא קלוע אל ספה ומחוברת-תיירים אל חברתה. ממנורה אל עששית ואל שעון מקיש במצילתה, תעתה עד לפעמונים המקשים בצלצל נוגה בדלת-המבוא ושהתה — הרגיש מיד בכניסתה של האשה החדשה אל האולם.

— שלום. — אמרה וקרבה אל מכריה.

— שלום לך, חנה. — נודדו הללו וברכות, אף פינה לה גבר את כסאו.

— שלומי בטוב. — שבה ואמרה המכונה חנה וגומות לחייה נשתקעו בחן אף

עיניה הצטחקו.

שמחו הללו ששלומה בטוב וגם לנוח היתה הרגשה של קורת-רוח. חנה זקיפה זו, שראשה מורם ושערה מסתלסל למעלה, אף עיניה מחייכות בחיוך ממושך — חנה זו היתה עשוייה להסב לו קורת-רוח, אף שראה לראשונה את פניה במלון. בכאן ישבו תמיד האנגליות הצעירות אשר עטו על שווייץ לימות החופש וממולו קנה שביתה אמריקאי צעיר אשר אישר-רעים היה. ועוד זוג זקנים שהסב תמיד ביחד וזקנה כמושה שסעדה עם המטפלת בה. גמרה הזקנה לסעוד וגיגנה את מספר תוויה בפסנתר אף שוררה בקול צרוד מזכרונות ימים עברו אשר קהו מרוב ימים... כל אלה נודעו לנוח, אך חנה לא היתה בהם.

כיוון שבאה חש צורך להתקרב ולהסתכל בה. וידוע הדבר כיצד בדמדומי-אור בחדר משתקפות פנים: תווים מיטשטשים מעט ועיניהם נעשות דוברניות יותר. לצלילים של מבגינה שקטה מתרוממים מפה ושם לרקוד ורחש התנועה מגיע וקול צחוק חריש. כמה גם חנה להלך במחול אחד וחזרה וישבה כלעומת שקמה. ראשה הזהוב נטוי למטה והאצבע מנערת אפר מעל סיגריה, אך עין-התכלת עדיין מחייכת ונוח רואה אותה בכך. אין הוא זריו לפתוח בשיחה, כי נוחה יותר ההסתכלות בשעה זו, כאשר פנים אובדים בצל. בין פני נשים ופני גברים. — לו יארך הדבר ללא שיעור של זמן... ומעין שקט של צפייה יורד על נוח, אך לא הופתע כאשר קמו הכל לצאת ומצא את חנה מהלכת בצדו. בפסיעתה הרגיש כאשר הניחה עוד להלך אחריו ועתה הציץ בה ושאל:

— כיצד נקרית לבוא הלום?

— אני בדרך. — השיבה בחיוך — מלואן לגנף.

— וכי תחזרי אלינו? — הוסיף לשאול.

— אפשר מחר... בעברי בדרך מגנף ללואן.

— וכן את תמיד בדרך? — חמד לצון.

— לא. — השיבה — אפשר כי מחר אוכל שוב לרדת ולשהות שעה קלה

בעברי בדרך.

— אף על המעט הזה תודה. — ענה בקורת-רוח.

ונתלווה אליה עד לרכבת. כשמלתחתה בידה — מלתחת־דרך — היא פוסעת ועולה במדרגות של העיר ההררית והוא מפסיע בצדה. עד לרכבת — עשרים דקה. עשר דקות, חמש... הנה באה... וחנה מושיטה לו יד. עולה במדרגה אל הקרון ומשם מציצה למטה.

— ובכן... אפשר מחר? — הזכיר.

— אפשר. — הניעה בראשה ואותו חיוך אף מבט עיני התכלת נראו לנוו כבר מלמעלה.

נסעה — ונוח יורד במדרגות העיר. כשהרים דשנים ומעוננים. כהים ממעטה של יער מזדקרים מעליו סביב. לא היתה דעתו נוחה עוד כהיותה קודם לכן. אף כי נעימה שבצפייה לחשה כעת — אפשר מחר... מדי לכתו שוב היה שוקע. מתכנס ומתקפל באותה מועקה של כובד־אלם לאי־מוצא: ארצות אירופה... ומשק של עצמו... עוד בית־משרפות עומד אי־שם בארץ המישור... אד וערפל וצינת־מוות — אנה עוד אפשר ללכת ולנדוד? — באשר היה מוות שם ריח של קברות־אדם עולה ובאשר זוועה שם עדיין משווע קול אדם מתוך הדומן —

— חנה. הנה חיכיתי לך בתחנה כאשר אמרת. — קידם את פניה למחרת כאשר קרב ונגש אליה. בהבחין עינו בה בין הנוסעים.

— כן... אך למחצית השעה אני יורדת כי עוד סידור לי כאן... נלך. — אמרה, חיכה ומסרה את מלתחתה, ושבה להלך עמו כאשר צריכה היתה ברחוב. וברחובות הקטנים האלה היה רב מן המצוי בכרך גדול. כן היא העיר השווייצית, בה קונדיטוריה וחנות־השעונים, ביתן סיגריות ומסעדה ואכסניה מובנים ומזומנים לשירות הכל. כאן גברים בבגדי התיירים האפורים וכאן גוסעות ממרחק הגיעו ומטפחות צבעוניות קשורות להחייהן הצעירות והערות. הללו חולפים במכונית מהר והללו יוצאים מן המכונית, הללו מתקבצים לדרך בטויל־ספינה והללו עקב בצד אגודל פוסעים והולכים לעת הארוחה המתקרבת. היה נוח שרוי עתה בשאלה — אנה פני חנה מועדות ואם תוך שהיה עמה אפשר יהיה לראות גם בפניה ולא רק להציץ בה מן הצד? —

— חנה. — אמר — אפשר עם כלות סידורים שלך תהיי פנויה לשחות עמי קפה לפני נסיעתך?

— אה... זה אפשר... — השיבה ונטתה לראות מכרים בכה ולהחליף דיבור עם מודע בכה עד שלא הספיקה עוד השעה אלא לבוא בזמן עד לרכבת הבאה. ושוב מלתחה קטנה ותנועת נוסעים. חנה פוסעת ועולה במדרגות קרונה ונוח מציץ אליה ואומר:

— כן. — הניעה בראשה — עתה אני בדרך מבאול ללוחאן, אך אפשר כי עוד אחזור כעבור יומיים ותהיה לי שהות לרדת פה כדי שעה.

— אכן... זה לא הרבה. — פטר נוו בלצון וסיים בטינה — ותאמנם כך עמכם תמיד בשוויץ: „בדרך“ ו„מבט־עין מתוך הקרון מלמעלה למטה“ ו„שעה או מחצית השעה“? — ולא ידעתי? —

— סידורים מיוחדים הם. — נענתה בחיוך גם היא — ילדי מצוי בהר מזה כי הוא צריך לאוירו ושם פרט חשוב אחר אשר אם לא תתן את דעתך עליו לא יבוא על סידור... ועוד מעשה...

— לא נשאר לי אלא לקבל את מידת הארץ. — אמר בנעימה של חרטה הושטת יד. שהייתה קלה בתחתית המדרגה של הקרון ואותה אשה זקיפה נוסעת, כשילדה בהר טעון סידור ולה עוד דברים לתת את הדעת עליהם — מי ידעם?... היה גוח מהרהר בפני עצמו מדי לכתו לבדו: הנה אשה בעולמה שלה שבה ונוסעת, יורדת ומלים ספורות בפיה — ואני מה בדעתי לומר לה ולספק? שמא באירופה... או בארצות שבה... בהריסות או בחרבות שבה... או אולי באותה חידה של כובד-מעמסה ואלם אשר מתוכם אני חוזר לתהות ללא כאב או רגש טוב — אלא בתהיית של הלך במדבר? — שאל את עצמו ונזכר בעמידתה של זו, שיווה לרגע את עיניה מרומי של הקרון וריטן בשקט:

“ודאי מידה היא בארץ שווייץ... והכל מביטים בהר הזה מלמעלה למטה... מקרחי התכלת ומשלגי הלובן צופה העין המחייכת כאגם הזה בחיק חופיו... ומה הוא מחייך אף אני אחייך... מה הוא מוטל בזה שליו וחבוי בחיק הריו ועמקיו — אהיה אף אני שליו כמוהו וחבוי בין הררי ועמקי אני...”

וודאי שלא היה מוסיף לחזור אל ענין זה ללא-תוחלת או היה כופה על עצמו צפייה נוספת באין מוצא אחר. היה חוזר ומשתקע באותה בדידות שאין לה חבר או ידיד או רע אף בהמון-עם רב. ואמנם ההמון המסתופף סביב גדל והלך מיום ליום. השליחים לוועידה מקצווי תבל נתקבצו וכו, שליחים יהודים מארצות שונות. בהם צנומים ועקשנים בדעתם ובמחשבתם מעבר “למסך” מזה ובעלי בשר וגוף בטחוניים מעבר “למסך” מזה. מחמישים ומעלה ארצות נאספו והם כאותם שליחי-ציבור זרזים בהוראותיהם ובחיקיהם, שבאו לקיים עלינו, כביכול, מה שנאמר מפי שונאים ומקטרגים. את שלטונם של “קני-ציון” באו לקיים על העולם אתרי שנתרופף במלחמה...

נתערב נוח עם אחיו, לדבר עם הדוברים ולשמוע עם שומעים, כי ברוב דברים הושחה בזה מיד הדאגה לכלל-ישראל אשר נחרב. הושמד ישראל בזה ונתלקט בזה. צפויה לו מחדש סכנה בכה אך רווח והצלה עמדו לו בכה. אף ציון קמה לתחייה אך אויבים רבים שתו עליה ואומרים להכריתה בטרם קמה. הקיפה ועקה את הנאספים וקראה לאחדות כל הלבבות. לאמור: נחמה אחרונה נשקפת לנו מציון... אחרי חורבן המלחמה היתה לנו תקומה... אפשר כי מעשה חדש שבהשגחה הוא שקמה מדינת ציון על חרבות!...

ודיברו זקנים עם צעירים. כשליחי קהילות וארצות שבהן קיבוצים יהודים חיים דיברו. בכה חיים כעת שלוש מאות אלף ובכה מאתיים אלף יהודים. בזה נשתיירו אך מאה אלף ובוה היתה ונתקיימה קהילה קטנה היושבת לה בדד בין עמ' הארץ וטוב לה... טוב? — האמנם טוב?.. והאפשר עוד כי יהיה לישראל סבא בטחון

בטוב באשר הוא — בין אמריקה ובין בארגנטינה, בין באירופה או באסיה או באפריקה? — אהה, עורה — עורה, ישראל... .

כינוסם של יהודים עצם והלך וקול אדיר התנשא ממנו כבימי כינוסיהם של רבנים בימי צרה ופורענות. זועזעו מוסדות ארץ בדברים שבזעקה: אהה, כי על אדמת דמים טמאה וארורה עדיין עומדות רגלי פליטינו ושרידינו משמד המלחמה: — כיצד יקיץ הקץ על ענותנו ושבינו והובאנו לציון אשר רק היא תרפא להריסותינו ותשיב את נפשנו הנהלאהז... ובעוד הללו מתריסים ואומרים מזה — כי באשר חופש וחירות שם טוב גם לנו, ליהודים, ובאשר שלטון ההון ותאווה שם רע לכל שוחרי החופש ושונאי העריצות ורע גם לנו, — עונים לעומתם מזה: אף חופש אינו אלא מדומה וחירות אינה אלא לשעה — הוי, הטוענים לחופש והמוכיחים את ההון — ישראל חד הוא בגויים כאשר היה תמיד בגלותו —

שוב נחרד נוח לנפשו ובבדידותו לקול הדברים אשר שמע, כי אם לא יקום העם מי יעזור לו ואם ידו לא תעשה לו שוא בטחונו גם בניסים!... היה בדברים האלה משום מחאה גדולה נגד גורל העם והיה בהם משום מגילת-כריתות, כביכול, לאשר שכן כשכינה אלפי שנים בבת-ימדרש ולאשר קינן כאמונה ניצחת בלב יראים ולומדי-תורה. האמריקאים מן "המערב" חלצו רגליהם ואמרו: יש לעשות מעשה... העיקר המעשה... אך הצעירים מן המזרח הרימו ראש וטענו: הרינו מתרים בכך כי לא המעשה עיקר אלא הכוונה!... והתנגשו אלו באלו כהתנגשו הרים. התנגחו ולא נודע עוד יד מי תגבר במערכה הזאת של יהודים בריב-דברים.

היה נוח מהלך במועקה שגדלה משנה ללא תשובה או שאלה, לפות-משנה בצבת של עצב-אלם וכובד הררי... הרי עוד מעט ופיסת ארץ פעוטה זו של העולם הפכה למסע של יום ולילה — ועדיין שאלת-אנוש עומדת! — הנה יליל אדם שהתעורר כחית-אימים ביערות השוארצוואלד והנה תעגם נפשו ותקדר עליו כאגדת אלילים צפונה במימי הרהיין... וגלגל הזמן חוזר ומתגלגל על פני ורמיישא ורגנסבורג, גראנאדה וקורדובה... הנה יתקע בשופר גדול ותהלך אימים אותה קנאות עיוורת של ימי שלטון הצלב. —

הגשם ריסס סביב כאשר לא זכרו התושבים בעיר הזאת באחת השנים שקדמו לכן. טיפין-טיפין עטף ברשתותיו את ההרים ואל צלעותיהם חדר, על מורדותיהם פרש מסך ומעל גאותיהם הירוקים היה כערפל. לא הבינו מלונאים את שנהיתה לארץ שווייץ והתושבות הבהירות והאמיצות התעטפו במעילי הגשם. אורחים ותיירים נבוכו ורטנו, כי נחלי-מים מההר שטפו בזעם לאגם ועדיין לא פסו עננים... מסך הגשם לא הורם יומם ולילה עד אם הלבינו בעדו צוקי הרים משלג וצינה נשבה כבימים של סתיו.

— אך צונן וקר. — קבלה מלצרית עם בוקר.

— נו, אפשר כי ישתפר... זאת אין לדעת... — גמגמו שוערי הכניסה השווייצים כשהם מכורבלים בשכמיותיהם הקלות, ותמהים על סדרי עולם שנשתנה. או אולי באמנה גרמו אותם צירים ושליחים למזג-האוויר שיחא מתקדר

והולך?.. כיוון שנתכנסו ובאו מקצווי תבל ונכנסו לעצרתם, אף רבנים שבהם נרות הדליקו להזכיר נשמות מיליוני טהורים, הספידו בקול חרד אף האפילו על עיניהם הדומעות לשבר עמם שהפך אבק — נענו בעלי־כרחם גם השמים אחריהם. כי בסוף־דבר לא רק חרדים ויראי־שמים היו עם הסופדים והמזכירים, אלא צעירים גם הם נאלם קולם וחפשים קפצו פיהם — רק קול משורר מקדם דיבר אל מלא רחמים ושוכן מרומים... לא יכלו איפוא אף השמים לעצור בבכי כאשר אומה רוויית־סבל באה להטריד בהם את הכסאות העליונים ולהושיב כבוד את רגש הרחמים, אשר עוד מעט נדמו כנאלמים לנצח ועד סוף כל הדורות.

נמצא, כי אבל בנפש ומיצר בגוף לא נשאר לנוח אלא לצאת את הקהל הזה בדרך לתחנה וקרבן של תקווה משעשעת את נפשו... שמא לא תכויבנו עוד ולא תנחילנו מפח־נפש היום הזה אותה אשה, אשר כארץ שווייץ פניה — כמוה תכלת, זקיפות מתנניים כמותה, — אך כמותה חולפת ועוברת כארץ־תיירים... ובגשם המרסס היה מכין עמו דברים מאשר יאמר בגנותו של מזג־האוויר ובאכזבתו מיפיו והדרו של טבע הררי ובנקיעת לבו מאוצרות־חמדה אלהיים, אשר הפכו ענין של עסק ורווחים למלונאים. כן היה נוח מתקין את עצמו, כשהרחוב בצדו נהיר לו כבר ולבו גם בחנויות וקונדיטורות שבה, בביתני שעשועים, סיגריות וכלי־מקטרת מקצה הרחוב הארוך והצר מזה עד מעלהו מקצה מזה.

„אמר לה, לחנה זו, כי גם תותלת ממושכה אינה אלא מחלת־לב“... פסק בפני

עצמו.

והקטר נראה למועד הנכון כשהוא מושך אחריו בקרונותיו, מהאחד מהם ירדה זו אשר המתין לה וקרבה אליו כבאה ממרחק, הניעו ראש זה לזו כוותיקים ושאלו איש לשלום רעותו, לא שעה ארוכה להם להתראות בכך, כי מכרים עוד יללו — מה לעשות וסידורים הם? ... חנה ניצבת כבר בארשת פניה המחייכות, אף עינה שקטה וממיסה טינה, אף פסיעתה דקה וקלה על גבי המדרכה — פסיעת האלפים, נכנע נוח מאליו להרגשת הגבר, שהכל מסור בידי אשה לאחר שהיא לבושה אדרת ואין בה מורא של גשם וראשה נטוי בשקט כי אין לצער שליטה עליו.

— אשריך שפניך חביבות ובאשר תופיעי רצויה את. — הודה ללא שיוך

טינה או תרעומת שהיו.

— אם כן... — השיבה — עדיין פנוייה לנו שעה קצרה ללגום לגימת קפה

אף לטעום טעימת עוגות קלה לפני שובי לדרך.

כלום קפה ועוגות עיקר הם לגבי נוח, אשר זה שבתו עם חכמים ונכונים וראשי עם מבין אחיו?.. או שמא קלות־דעת היא, אשר תשים לאל עד־רגע רגשות־אלם וצבתי־אבל שכלב והיא תתן בחיוך של חנה או במבט התכלת של עיניה תהומות־צער של תקופה על מלחמה ושמד, עוז־פלאים שבה וגדרות־מחנות? שוב לא הרהר באלו נוח, כי במשהו שונה היה מעין אותה שעה ואמר בקול:

— שמעי נא, חנה... הרי בת שווייץ הנך, ומהו רגש זה אשר יכביד ולא ירפה

ממני, כמו נאלם קולי והדיבר ניטל ממני ואבד ממני חשק לראות באגמים אף חפץ

לשאת עיני אל ההרים?... מהו רגש זה בו אהלך במסילת הטרם, חוזר ושב מכינוס אחי, מקשיב באשר רבנים ונבונים אומרים ושליחי חמישים ארצות וקיבוצים דורשים — אך נפשי אינה שלמה עמי... הרי שוויץ היא, אשר משוררים שרו לה בשירים ופיארו את גבוריה ואת קאנטוניה, לשונותיה ואחדותה הנפלאה! — הגיעה שעתנו לשוב אל הרכבת. — כמה חנה לאסוף את כליה אחרי שהסתכלה בשעונה.

— צדקת... ותשובה אין בפוך מתי אשוב אראה אותך. — הלך נוח אחריה והם חוזרים ועולים ביחד במעלה הרחוב אל התחנה.

לא השיבה חנה. מעלה-הרחוב הזה היה חדש עמה ושעת הגסיעה קבועה ויעודה. נטייה ימינה בטעות או סטייה שמאלה — ולא הגעת לתחנה, אף את הרכבת תאחר. כיוון שמצאו את דרכם ולא אירעה כל תקלה, נשתהו יחד עוד דקות מספר בעמוד הרכבת בתחנה וחנה — בכניסת קרונה. כאן עמדה ושהתה, אף את שמשות החלון הורידה, הוציאה ראש ואמרה בשקט:

— הרי... עיפה נפשי גם לנסיעות אלו... ואפשר כי בעוד ימים שנים או שלושה אעבור בזה ואוכל לשהות יותר.

— כדי שעה?... כדי שיחת-דברים שלמה?... כדי?... — ניסה נוח להוציא מענה מפיה ולא נשאר לו אלא להביט, בתחל תנועתה של הרכבת ללא כל הודעה קודמת. — הנוסעים לקרונותיהם ברכבת ההולכת ללואן — השמיע הנהג קריאה שהיתה כבר מיותרת, בהיות התחנה ריקה מנוסעים ומלווייהם.

— ובכן? — — —

— ובכן... בעוד ימים שנים או שלושה... עוד לא אדע לבטח... אפשר ואעבור בזה... ונוכל להשתעות מעט יותר...

— אני מבין. — הסתפק נוח בתשובה קצרה ולחץ לחיצה שניה את כף ידה המושטה אף הציץ פעם נוספת אל עיני חנה שנסעה.

כן... עיני תכלת וארץ שוויץ... ראש נטוי והרים זקופים... — היה חולף במוחו של נוח מדי עמדו ומדי לכתו מהרציף הריק — הרי ודאי שארץ זו כולה מביטה מלמעלה, מחייכת ואומרת: שם מישור של מלחמות... שם נטושים קרבות אכזריים... אך פה היה אי-פעם קרב. נפל דבר-מרד ומאו נמסרו מכבר כידונים וחניתות לבית-נכבת, גרזנים של אבירים וקרדומיהם למשמרת... תהיה איפוא קורת-רוח גם לאדם הבא, שיש פינה אשר אין בה קרב... ובצר לנפשו מאוד אוריד לו גשם... בעבור עליו יצר תיירות אאיר בשמש ואשחק בדובדבנים ואגמים. לו יעבור בזה יומיים או שלושה ושוב לא ישכחני... אף אני אזכור לו ואתיה מביטה אליו בתכלתי תמיד לעת ישוב ויבוא אלי. —

וניחם נוח על מחשבותיו הרעות בחנה, אף לאדמת שוויץ לא הגה טינה אף שהוסיפה גם עתה נפשו להתעטף עליו במר.